

Сучасний рівень виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні [7,8,9,16,39]

Аналіз статистичних даних показує, що в Україні впродовж останніх років існує позитивна динаміка зниження абсолютних показників виробничого травматизму (як загального, так і зі смертельним наслідком), профзахворюваності, аварійності, кількості пожеж тощо. Тенденцією стало щорічне зменшення рівня загального травматизму в Україні на 6-10%, кількості нещасних випадків - у 3-4 рази, в тому числі зі смертельними наслідками - у 2 рази. Разом з тим, проблема промислової безпеки та охорони праці в Україні продовжує залишатися актуальною, оскільки рівень небезпеки на підприємствах України значно вищий, ніж у більшості розвинених країн світу. За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), рівень ризиків для життя та здоров'я працівників, обумовлених трудовою діяльністю, в Україні сьогодні поліпшений з недопустимого до задовільного, тоді як у країнах Європи він відповідає рівню допустимого [16].

Крім того, статистичні дані не відображають реального стану промислової безпеки та охорони праці, оскільки не враховують економічну динаміку, рівень життя населення та інші чинники. Внаслідок цього виникає парадоксальна ситуація, коли рівень виробничого травматизму знижується, але при цьому ризик зазнати травми на виробництві продовжує залишатися неприйнятним, зменшується кількість випадків травмування з одночасним зростанням тяжкості травмування.

Зниження рівня життя та загроза залишитися без роботи змушують людей працювати в умовах підвищеного ризику - в Україні рівень виробничого травматизму, особливо з тяжкими наслідками та смертельного, значно перевищує відповідний середній показник у європейських країнах. Потенційну загрозу для працюючих створюють зношені на 50-70 і більше відсотків основні виробничі фонди. В середньому травмується щодня понад 60 працівників, з них троє - зі смертельним наслідком, три з чотирьох виробничих травм відбуваються з втратою працездатності, а кожна друга спричиняє втрату працездатності більше, ніж на 50%. Якщо, за даними МОП, в країнах з ринковою економікою один смертельний нещасний випадок припадає на 23,5 тис. працівників, то в Україні - на 11 тис. працівників [9].

Стабільно високим, з тенденцією до зростання, є в Україні коефіцієнт непрацездатності в результаті виробничих травм (кількість людино-днів непрацездатності в розрахунку на одного потерпілого - в середньому 35 за останні 10 років), що є наслідком багаторічної практики приховування від розслідування випадків виробничого травматизму або переведення їх в категорію не пов'язаних з виробництвом. Так, якщо згідно з даними Держкомстату України, у 2013 р. на

виробництві було травмовано 8,6тис. осіб, то за інформацією профспілок та Міністерства охорони здоров'я України з приводу травмування на виробництві до лікувальних закладів звернулося в 1,2 рази більше громадян, ніж враховано державною статистикою (табл.1.1.) [39].

Таблиця 1.1.- Статистика виробничого травматизму в Україні

Рік	Кількість нещасних випадків (пострадавших)	Кількість смертельних нещасних випадків
1996	64775	1900
1997	54510	1646
1998	50872	1551
1999	39844	1388
2000	34288	1325
2001	30992	1399
2002	26168	1285
2003	24847	1230
2004	22 691	1164
2005	20 817	1088
2006	18 992	1077
2007	18 194	1181
2008	16 206	1005
2009	15028	1352
2010	11698 (14481)	633 (1364)
2011	10657 (13009)	685 (1337)
2012	9816 (12077)	623 (1327)
2013	8568 (10405)	548 (1163)
2014	6318	538

*в скобках - дані профспілокта лікувальних закладів

Зі сфери контролю стану промислової безпеки та охорони праці виключений малий бізнес, в якому зайнята п'ята частина всіх працюючих. Водночас, стан охорони праці на малих підприємствах є вкрай несприятливим, а виробничий травматизм удвічі вищим, ніж на великих і середніх підприємствах. За даними Європейського статистичного агентства виробничий травматизм на малих підприємствах практично в 2 рази вищий, ніж у великих компаніях. Саме тому сьогодні малий бізнес є найбільш ризикованим і небезпечним для працівників.

Недостатня безпека на робочому місці, небезпечні та шкідливі умови праці є одним з головних чинників високого рівня передчасної смертності населення України, особливо чоловіків у працездатному віці. Так, за останні три роки в середньому біля 40% працівників чоловічої статі зазнали передчасної смерті внаслідок виробничої травми або отруєння [16].

Дуже гострою соціальною проблемою є також травматизм у невиробничій сфері, рівень якого у 70 разів вищий за рівень виробничого травматизму. Щорі-

чні втрати економіки, внаслідок травмування і загибелі громадян у сфері, не пов'язаній з виробництвом, перевищують 10 млрд. грн., що становить 2,5% валового внутрішнього продукту України.

Зменшення чисельності зайнятих в несприятливих умовах праці відбувається не за рахунок поліпшення умов праці, а завдяки скороченню промислово-виробничого персоналу. Навіть з урахуванням цього, в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, станом на 31 грудня 2014 р. працювало 28,1% облікової чисельності штатних працівників: у промисловості - 34,7%, зокрема, у добувній - 69,5%, нафтопереробній - 60,9%, металургії та обробленні металу - 52,0%, хімічному виробництві - 42,1% [39].

В нашій країні кожен четвертий, зайнятий в несприятливих санітарно-гігієнічних умовах праці працівник - жінка. Небезпечні та несприятливі умови праці здійснюють негативний вплив на стан материнського та дитячого здоров'я, рівень дитячої смертності. Погіршення стану здоров'я працюючих жінок негативно впливає на стан здоров'я майбутніх поколінь, що в умовах поглиблення демографічної кризи стає загрозою національній безпеці державі [7].

Значним є рівень професійної захворюваності - щорічно реєструється 4,5-5,5 випадків у розрахунку на 10 тисяч працюючих. За нинішніх темпів погіршення здоров'я працівників уже зараз та в наступні 2017-2022 рр. потреба в них провідних галузей промисловості може бути не задоволена більш ніж на 50-60%, що загрожує кадровим колапсом підприємствам металургійної, хімічної, вугільної, гірничо-збагачувальної промисловості, енергетики, транспорту. Відтак, за умови збереження існуючого стану, перекреслюються визначені перспективи зростання економіки України. Водночас, практично ліквідовано систему медичного обслуговування працівників на підприємствах, що дозволяла підтримувати їх здоров'я, виявляти професійні захворювання на ранніх стадіях [9].

На приватних підприємствах роботодавці не завжди проводять атестацію робочих місць за умовами праці на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих чинників. Тим самим вони порушують Закон України

«Про охорону праці» і наражають своїх працівників на роботу у шкідливих умовах, що може несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як сьогодні, так і в майбутньому [8].

Значні порушення, які допускаються під час розслідування нещасних випадків та смерті працюючих, свідчать про те, що існуюча система розслідування нещасних випадків та професійних захворювань потребує

подальшого удоскона- лення, направлено на можливість встановлення реальних причин людських трагедій та запобігання аналогічним випадкам у подальшому.